

Els malestars dels adolescents

Nàtalia Lledó Carceller Maicas; Àngel Martínez-Hernáez

La depressió i els malestars associats estan en auge a la nostra societat. La depressió és la quarta malaltia en termes de prevalença mundial per la població general, i es preveu que el 2020 serà la segona malaltia més prevalent del món. Els nostres adolescents i joves, que seran els adults del futur,¹ es veuran, per tant, afectats per l'augment d'aquesta xifra.

La prevalença entre els adolescents de 12 a 17 anys és un 4%; en canvi, en superar els 18 anys la taxa augmenta fins al 9%. La duplicació en el percentatge de població afectada entre aquestes dues franges d'edat, malgrat esser una dada interessant, ha estat poc estudiada fins avui.² A més s'ha observat que el col·lectiu d'adolescents és el que menys utilitza els serveis professionals d'atenció davant les situacions de depressió i ansietat, i és possible que aquesta evitació dels serveis pugui fer que el nombre de casos detectats siguin inferiors als realment existents. Trobem, doncs, una paradoxa important que ens dona un punt de partida per entrar-hi a indagar. És, doncs, arran d'aquesta realitat que es fonamenta la necessitat de realitzar recerques entorn d'aquesta temàtica i col·lectiu, la qual configura el nostre objecte d'estudi.

El projecte en què treballem actualment és un projecte realitzat conjuntament pel CIIMU (Institut d'Infància i Món Urbà) i la URV (Universitat Rovira i Virgili), i està finançat tant pel MICINN (Ministeri de Ciència i Innovació) CSO2009-08432, com per la Fundació La Marató de TV3 (anomenat en aquest darrer cas "The emotional distress of adolescents: lifestyles, mental health and lay strategies used in managing adversity") 090730.

L'objectiu general està dividit en dos subobjectius: 1- l'anàlisi dels determinants socials dels trastorns depressius entre adolescents catalans, i 2- l'estudi del procés d'evitació dels serveis professionals d'atenció per part d'aquest grup d'edat, conegut a la literatura com a *avoidance cycle*.

1. III Informe CIIMU, volum 1. Malestars: ratllats, burxats, xofs i deprimits. Àngel Martínez i Araceli Muñoz.

2. Anatomia social de les emocions: adolescència, estats d'ànim i salut mental a Catalunya. Àngel Martínez-Hernáez. URV/CIIMU.

Els objectius específics són:

1. Anàlisi estadística dels perfils socials i estils de vida associats amb la depressió i estats afins.
2. Anàlisi d'aquests perfils en 150 adolescents seleccionats entre els 3.000 adolescents participants en el PFI (Panel de Famílies i Infància) mitjançant metodologia etnogràfica (entrevistes en profunditat, grups focals i anàlisi de dominis culturals).
3. Anàlisi etnogràfica d'aquests mateixos 150 adolescents en relació amb els seus *explanatory models*.
4. Anàlisi etnogràfica dels *explanatory models* professionals.
5. Comparació de les dades quantitatives resultat de l'estudi longitudinal amb les dades etnogràfiques.
6. Disseny d'un model específic de bones pràctiques en l'atenció en salut mental als adolescents.
7. Publicació dels resultats en revistes nacionals i internacionals.
8. Disseminació dels resultats en mitjans acadèmics i no acadèmics.
9. Promoció del debat i la conscienciació sobre el tema mitjançant un lloc web específic.
10. Creació de sinergies amb projectes actuals i futurs en aquesta àrea.

El projecte combina la metodologia quantitativa i qualitativa al llarg de tot el procés de recerca. La primera fase es centrà en la recerca quantitativa mitjançant una *anàlisi estadística del Panel de Famílies i Infància (PFI)*. Es realitzà una anàlisi del malestar emocional dels entrevistats al PFI, el qual és un estudi longitudinal representatiu dels adolescents catalans desenvolupat entre el 2006 i el 2010. El seguiment de la cohort es va efectuar dels 12-16 anys a l'entrada a la vida adulta, mitjançant tres entrevistes als centres educatius. A la primera onada (T1) els pares van ser també entrevistats al domicili. A la tercera onada es va entrevistar també els directius de l'escola on els adolescents estaven inscrits.

L'exploració de les dades quantitatives es va fer a partir de l'anàlisi univariant i bivariant de les quatre onades d'acord amb diferents hipòtesis de treball. Els estudis finalitzats apunten a la rellevància de factors com el capital social de les famílies en l'amortiment dels efectes negatius del consum de substàncies en els *negative-mood states* i una relació positiva quan existeix sentiment de tristor,

nerviosisme i soledat, i sobretot quan el grup d'iguals és majoritàriament fumador.

Pel que fa a la producció en aquesta primera fase s'han redactat articles científics juntament amb l'equip del CIIMU. Els articles publicats fins avui extrets de l'anàlisi d'aquesta primera fase són: "Consumo diario de tabaco en la adolescencia, estados de ánimo negativos y rol de la comunicación familiar",³ d'Àngel Martínez-Hernández, Marga Marí-Klose, Albert Julià, Sandra Escapa, Pau Marí-Klose i Susan DiGiacomo, es pot trobar en *advance* a la revista *Gaceta Sanitaria*, i "Consumo episódico excesivo de alcohol en adolescentes: su asociación con los estados de ánimo negativos y los factores familiares",⁴ d'Àngel Martínez-Hernández, Marga Marí-Klose, Albert Julià, Sandra Escapa i Pau Marí-Klose, publicat a la *Revista Española de Salud Pública*.

Acabada la recollida de dades quantitatives s'ha continuat treballant en l'anàlisi de dades longitudinals incorporant en l'anàlisi causal el factor temporal de les diferents onades, així com en la cerca i actualització bibliogràfica.

La segona fase del projecte s'inicià amb la recollida de dades qualitatives. Es trià la submostra d'informants, feina realitzada pel nostre *partner*, el CIIMU. A partir de la mostra general del PFI, se seleccionaren 150 informants: 100 amb alts nivells de malestar (clínic o subclínic) i 50 amb baix nivell de malestar per efectes comparatius. Les entrevistes foren mixtes (qualitatives/quantitatives). Cada ítem i el disseny general de l'entrevista en profunditat va ser discutit en una reunió amb el grup de treball de camp i mitjançant un grup de discussió amb professionals de la salut i la salut mental, per tal de maximitzar les temàtiques que es tracten a l'entrevista. Es van afegir altres instruments al qüestionari qualitatiu per tal de recollir la màxima quantitat d'informació possible (entrevista Manheim per valorar xarxes socials i suport social percebut, escala Beck de depressió, escala del GHQ i una versió ampliada del qüestionari sobre consum de substàncies psicoactives incorporat a les onades 2, 3 i 4 del PFI).

Actualment ens trobem analitzant en profunditat la informació recollida, seguint quatre línies de recerca: a) malestars i evitació/ús dels serveis professionals, b) malestars i pràctiques d'autocura i formes profanes d'afrontament de

3. Es pot trobar l'article seguint aquests enllaços: <<http://www.elsevier.es/sites/default/files/elsevier/eop/S0213-9111%2811%2900363-3.pdf>>, <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0213911111003633>>.

4. Es pot trobar l'article seguint aquest enllaç: <http://www.msc.es/biblioPublic/publicaciones/recursos_propios/resp/revista_cdrom/vol86/vol86_1/RS861C_101.pdf>.

l'adversitat, c) malestars i trànsit de l'adolescència a la joventut i d) malestars i consum de substàncies psicoactives.

Al mateix temps, estem preparant una base de dades longitudinal (que inclou les quatre onades) només amb els casos que participen en la submostra qualitativa. L'objectiu és poder vincular els resultats de les entrevistes qualitatives amb les dades quantitatives longitudinals.

Estem realitzant diversos grups focals amb adolescents i professionals de forma separada, i tenim planificat fer un darrer grup focal mixt (professionals & adolescents), per al mes d'octubre del 2012. La finalitat és realitzar i construir conjuntament (adolescents i professionals) una guia de bones pràctiques per mirar entre tots i totes de proposar alternatives al model actual que faciliten l'accés dels adolescents i joves als serveis sanitaris d'atenció en salut mental i reduir així l'evitació dels serveis que es dona actualment.

Finalment, pel que fa a la producció, a banda dels articles referits anteriorment, s'han escrit un parell de capítols de llibres, un a: Àngel Martínez-Hernández; Araceli Muñoz García. *Olvidar y conversar. Recursos profanos de los adolescentes barceloneses ante el malestar emocional*, i un altre a: O. Romaní [ed.] (2010). *Jóvenes y riesgos. ¿Unas relaciones ineludibles?* Barcelona: Edicions Bellaterra, p: 109-122.

I tenim textos que han estat ja acceptats per ser publicats, com és el cas de: Àngel Martínez-Hernández. "Anatomia social de les emocions: Adolescència, estats d'ànim i salut mental a Catalunya, i Àngel Martínez-Hernández. "Biomedical Psychiatry and Its Concealed Metaphors: An Anthropological Perspective".

A més, estem treballant en tot un seguit d'articles que es troben actualment en procés de redacció, referents a diverses sublinies de recerca, els quals espereu traure a la llum tan aviat com sigui possible.